

XVIII Conferència Anual de la SCC 2008

Taula rodona:
«Poder (polític, econòmic) i comunicació»

*Moderadora: Magdalena Sellés i Quintana,
professora de la Universitat Ramon Llull;
participants: Salvador Alsius i Clavera,
professor de la Universitat Pompeu Fabra;
Laura Bergés i Saura, professora de la Universitat Autònoma
de Barcelona, i Josep Lluís Gómez i Mompart,
professor de la Universitat de València*

Resum

Aquesta taula rodona respon a l'interès i la preocupació amb què seguim els canvis que la nova estructura empresarial del món de la comunicació està produint en la pràctica comunicativa. També ens interessa esbrinar com tot plegat està afectant el desenvolupament de les nostres societats democràtiques.

Paraules clau: estructura de la comunicació, polítiques de comunicació

Round table: political and economic power and communication

Abstract

This round table is a response to our interest and concern regarding the structure of the new global communication industry and its effect on communication practice and, by extension, on the development of democratic societies.

Key words: communication structure, communication policies

L'any 1970 William Rivers va publicar dos llibres: *The Opinionmakers* (els creadors d'opinió) i *The Adversaries*.

El primer, sobre les formes de treball i les actituds dels periodistes que treballen a la premsa de Washington.

Sobre el segon, qui eren els adversaris? D'un costat, els periodistes; d'un altre, els components de la classe política, inclosos els buròcrates lligats al poder polític.

Dos col·lectius predestinats, per causa dels seus respectius rols socials, a mantenir una pugna constant que, fins a cert punt, és desitjable.

Es tracta d'una qüestió analitzada i debatuda des d'antic.

Recentment, a casa nostra, hem tingut dos focus, dues mirades, sobre aquesta qüestió tan vella.

M'hi referiré, a manera de relator.

Un d'aquests focus ha estat el seminari que s'ha estat fent a la Fundació Bofill amb participació, precisament, de polítics i de periodistes.

L'altre ha estat l'anomenat *Informe Vallès*, és a dir, aquell diagnòstic que fa pocs dies ha presentat l'exconseller Josep Maria Vallès sobre les causes de la suposada desafecció política dels ciutadans.

Però, a més, s'han produït diverses situacions que han vingut a posar el dit a la nafra, o a accentuar les tensions entre els polítics i els periodistes.

— La posada en funcionament de la Llei de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, amb aquesta tragicomèdia en dos actes que ha estat la constitució del Consell d'Administració, primer, i després els estira i arronsa per als nomenaments dels càrrecs directius. La direcció general, en una primera escena del segon acte, i les direccions dels mitjans, en una segona escena.

— Derivada o germana petita de l'anterior, l'aprovació i posterior retirada del reglament de BTv. Un text que no deixava cap marge d'actuació a una nova figura de director-gerent i que, en canvi, permetia l'intervencionisme més descarcat sobre els continguts per part dels que hauran de ser membres del futur consell d'administració... nomenats, és clar, pels partits polítics. Nomenats, encara que sigui a través de la farsa parlamentària.

— L'afer dels blocs electorals, que encara va cuejar a la darrera campanya, la de les eleccions generals de març. Per bé que en aquesta ocasió sembla que es va arribar a un punt de quasi total concessió de la raó a les queixes dels periodistes.

On rau el principal problema?

Ara és quan assumeixo el rol de relator del seminari mantingut a la Fundació Bofill, entre polítics i periodistes. A la darrera sessió, quan ja sabia que hauria de parlar aquí sobre el tema que avui ens ocupa, vaig demanar permís a tothom per revelar algunes de les coses que allà es van comentar. Per això ara us en puc parlar.

Val a dir que allà ens reuníem gent de «bona pasta» tant d'una part com de l'altra, la dels polítics i la dels periodistes.¹

Ens vam estar reunint durant quatre matins, estudiant documents preparats per alguns dels participants, i tots vam estar força d'acord amb els diagnòstics.

El punt de partida era un document elaborat per Toni Cruanyes, després de fer entrevistes en profunditat a una vintena de periodistes, polítics o coneixedors de la qüestió.²

1. Els participants al seminari van ser: Salvador Alsius, Toni Ayala, Joan Botella, Carles Camuzano, Antoni Cruanyes, Enric Marín, Joan Carles Peris, Joan Rigol, Ferran Sáez, Jordi Sánchez, Mònica Terribas, Josep Maria Vallès, Rafael Vila-Sanjuán, Eulàlia Vintró, Carlos Zeller.

2. Les persones que van ser objecte d'aquestes entrevistes en profunditat van ser: Toni Ayala (redactor en cap de *20 Minutos* Barcelona), Antoni Bassas (director del programa *El matins de Catalunya Ràdio*), Lluís Bassets (director adjunt d'*El País*), Josep Caminal (director

I a algunes coses que es diuen en aquest document em referiré ara, encara que barrejant-les amb idees de collita pròpia. Ja procuraré que s'entengui en tot moment quan estic fent de mer relator o quan estic barrinant pel meu compte.

La difícil relació polítics-periodistes

Els periodistes i els polítics es necessiten.

Els polítics necessiten els mitjans per comunicar-se amb la població.

I els periodistes necessiten els polítics per tenir històries per explicar.

Però (recordem: els adversaris, que deia Rivers!) tenen contínuament punts de fricció. I defensen arguments molt diferents.

Arguments doblement oposats, diria jo.

— Una oposició ve donada pel fet que els polítics de vegades tenen coses que volen amagar. I els periodistes juguen obstinadament a revelar-les.

A mi sempre m'ha agradat molt aquella definició de *notícia* que donava Dan Rather: «notícia és allò que algú no vol que se sàpiga».

— Però darrerament assistim a una altra mena d'oposició. La que ve donada pel fet que uns i altres interpreten de manera molt diferent «què és allò que interessa el ciutadà». I es creuen acusacions, cada cop més sovintejades, amb tota mena de retrets mutus.

Quins són aquests retrets?

Els polítics creuen que els mitjans estan obsessionats excessivament en qüestions com la seva personalitat, trivialitats i conflictes, i ignoren el que és realment important.

---

general de Presidència de Grup Godó), Josep Cuní (director d'*Els matins* de TV3), Josep Antoni Duran i Lleida (president del Comitè de Govern d'UDC), Eva Fernández (presidenta de la FAVB), Miquel Iceta (viceprimer secretari i portaveu del PSC), Jordi Juan (subdirector de *La Vanguardia*), David Madí (portaveu de CDC), Pere Martí (cap de comunicació de la Vicepresidència de la Generalitat), Francesc Matosas (president del grup Zeta), Josep Piqué (president del PPC), Joan Ridao, portaveu d'ERC al Parlament de Catalunya), Ferran Sáez (professor de filosofia a la URL), Toni Soler (director dels programes *Minoria absoluta* —RAC1— i *Polònia* —TV3), Mònica Terribas (periodista de Televisió de Catalunya i professora a la UPF), Imma Tubella (rectora de la UOC), Josep Maria Vallès (catedràtic de ciència política a la UAB i exconseller de la Generalitat), Rafael Vila-Sanjuán (periodista i director adjunt del CCCB) i Carlos Zeller (professor de ciències de la comunicació a la UAB).

Recordava Toni Cruanyes al seu informe que el polític demòcrata nord-americà Adlai Stevenson va dir als anys seixanta que «els editors són aquells homes que separen el gra de la palla... i decideixen informar sobre la palla». És una manera de dir que els polítics creuen que els periodistes fan una banalització de la informació política.

Però és que els periodistes pensen exactament el mateix dels polítics: que només parlen de conflictes, trivialitats i que ho fan per desmarcar-se de la resta, i que, per tant, obvien el que realment és important.

La batussa, darrerament, aquí, ha desembocat en una culpabilització mútua de l'anomenada *desafecció* dels ciutadans respecte a la cosa pública.

Els periodistes diuen: la manca d'interès que els ciutadans tenen per la política se l'estan forjant els polítics (o els partits polítics) a consciència, amb debats com el de l'Estatut o xous com el de l'aigua i les canonades.

Els polítics diuen: no senyor, la política és interessant per ella mateixa, i el que passa és que el tractament frívol que en fan els mitjans allunya els ciutadans de l'autèntica política.

Aquí arriba el moment d'agafar l'altre focus, l'altra llanterna de què els parlava abans, l'informe Vallès. Encarregat pel conseller Joan Saura arran de la baixa participació en el referèndum de l'Estatut i en les eleccions al Parlament del 2006, fet per un grup d'experts i coordinat per l'exconseller de Justícia del primer tripartit, Josep Maria Vallès.

Les conclusions han estat presentades molt recentment.

I aquest «referee» reparteix culpes. Però n'adjudica més als mitjans que als polítics. Ep! No oblidem que Josep Maria Vallès és polític...

Primer culpable: el programa *Polònia*. Argument, el prou conegut: en la mesura que «els mitjans de comunicació alimenten una imatge banal, ridícula i negativa de la política». En canvi, en té menys culpa, en la mesura que és un element «més circumstancial», la sensació d'inestabilitat provocada per l'«experiència» del Govern de la Generalitat entre el 2003 i el 2006.

Consti que aquest decantament (donar les culpes als mitjans) no el va fer ningú al seminari de la Fundació Bofill, ni tan sols el mateix Josep Maria Vallès, que també hi era.

I, en canvi, al seminari sí que es van dir algunes altres coses que coincidien amb el contingut de l'informe Vallès.

Per exemple, la tendència que hi ha a molts mitjans a oblidar completament la famosa distinció deontològica entre informació i opinió (o almenys, entre interpretació i opinió).

Democràcia deliberativa vs. democràcia de competència

Torno al seminari, i concretament a la ponència marc d'en Cruanyes, assumida amb algunes modificacions per tots els participants.

S'hi assenyala la confrontació entre dues maneres d'entendre la democràcia, i la repercussió que això acaba tenint en el sistema mediàtic: democràcia deliberativa *versus* democràcia de competència.

D'entrada, la totalitat de les persones que va entrevistar el ponent creu fermament que són inseparables els conceptes de democràcia i de lliure comunicació d'opinions.

Sense llibertat d'informació no hi ha democràcia, i sense democràcia no hi pot haver llibertat d'informació.

Segona coincidència: una certa preocupació pel fet que l'àgora pública conformada pels mitjans de comunicació hagi passat davant dels òrgans públics institucionals de participació i debat (els parlaments). Els mitjans han agafat un paper «quasi institucional». S'ha parlat de quart poder, de parlament de paper...

Ara bé, per a alguns cal entendre el camp d'acció dels mitjans de comunicació com el propi d'una «democràcia deliberativa», en paraules de Habermas.

I amb unes funcions concretes i amb les responsabilitats pròpies de qui entén l'esfera de la comunicació pública com un bé comú. De la mateixa manera que hi ha un consens generalitzat sobre la necessitat que la sanitat pública o l'educació tinguin una qualitat determinada i que sigui accessible de forma universal.

Però uns altres rebutgen el que consideren una visió moralista del que haurien de ser els mitjans i insisteixen que aquests han de ser uns agents econòmics i polítics més, que competeixen entre ells per aconseguir més públic i —a més— són eines de la competència política, entre partits i entre altres agents econòmics i socials.

Aquesta és la visió del que podríem anomenar *democràcia de competència*.

Els ritmes del procés informatiu haurien de ser diferents segons les dues visions que acabem de descriure. Segons que ens recorda Cruanyes, en un esquema ideal de «democràcia deliberativa», la decisió política seguiria una seqüència com la següent:

Primer. Difusió pública de les dades i opinions contraposades sobre la qüestió que es vol regular.

Segon. Debat públic sobre les alternatives, tenint en compte els aspectes positius i negatius de cada argumentació.

Tercer. Adopció de la proposta que compti amb més suport o, en alguns casos, elaborar una solució que sorgeixi del debat precedent i que podria ser una síntesi de diverses propostes.

I, finalment, quart, implementació de la política acordada.

Imagineu-vos aplicar aquest esquema seqüencial a un flux informatiu com el del recent conflicte de l'aigua. Impensable.

La democràcia de la competència guanya sempre (i guanya per pallissa) a la democràcia deliberativa.

S'estableix una competència que té com a objectiu només secundari l'adopció d'una decisió política. Primer de tot hi ha la competència i la lluita pels interessos legítims de cada partit o dirigent polític. I quan un debat arriba a l'esfera pública, el que es juga cada actor és la seva credibilitat i imatge, que tenen com a primer examen-objectiu la convocatòria electoral següent. En contra de l'esquema establert pels partidaris de la «democràcia deliberativa», els favorables a la «democràcia de la competència» pensen que hi ha d'haver llibertat d'acció i unes normes mínimes i indiscriminades per a tothom per assegurar la igualtat de tots els partits davant l'estat, i que els mitjans són extensions de la seva lluita pel poder. I encara hi afegeixen més: el que anomenem *democràcia deliberativa* no existeix com a paradigma ni ha existit en cap país amb unes garanties democràtiques com les nostres i, en alguns casos, ha servit com a pretext per a l'establiment de règims totalitaris en què no hi ha garanties per a la llibertat d'expressió.

Bé, aquesta doble visió té moltes derivades.

Els partidaris de la democràcia deliberativa tenen més fe en principis ètics com el que ja hem esmentat: la separació entre informació i opinió.

Els partidaris de la competència són menys escrupolosos en aquest sentit, però, a més, retreen als altres que actuen amb hipocresia. Pensen que val més jugar amb les cartes sobre la taula i dir clarament allò que es pensa.

Això afecta tots els àmbits de la producció periodística, des de la suposada objectivitat del llenguatge informatiu (desmuntada, per exemple, per en Burguet i Ardiaca) fins als lemes de les capçaleres: «diari independent del matí».

Per cert, faré aquí un incís per a referir-me a una cosa que va dir fa uns quants anys Pasqual Maragall, respecte a això de la independència dels mitjans. Va ser en un acte que va fer al CCCB amb periodistes, per expli-

car la seva visió del sistema comunicatiu, abans de les eleccions catalanes del 1999, les que va perdre. I allà va dir una cosa per la qual li van saltar a la jugular molts periodistes. I els diaris fins i tot en van fer editorials criticant-lo. Va gosar dir que a ell ja li semblava bé que els mitjans de comunicació privats es decantessin clarament per algun dels candidats, com succeeix als Estats Units, on funcionen els trusts polítics i mediàtics. Per afirmar això, com deia, hi va haver molta gent, sobretot gent progressista, que es va esquinçar les vestidures. Però, curiosament, gairebé tothom va oblidar, o va fer veure que oblidava, una altra cosa que va dir Maragall enganxada a aquesta primera: que això de manifestar-se un diari clarament a favor d'un candidat havia de ser a condició que a la manxeta figuressin els noms dels membres del consell d'administració i, a ser possible, la relació d'altres empreses o interessos amb els quals estaven implicats. És a dir, el que proposava Pasqual Maragall era posar fi a la comèdia que tots els mitjans afirmen actuar amb independència, i que volen ser objectius, i totes aquestes coses, mentre que el que fan realment és defensar els interessos d'algú. Potser sí que tot seria més clar i que, així, la democràcia deliberativa hi sortiria guanyant.

Tot això, d'altra banda, té un context sociotecnologicoindustrial d'una complexitat creixent.

Podríem parlar de:

- La concentració empresarial.
- La diversificació de les plataformes (blogs o diaris gratuïts).
- La fragmentació de les audiències.
- L'espectacularització i la confusió de rols als mitjans.
- La creixent debilitació de la figura del periodista «gatekeeper» i la seva substitució per la del «precarí submís» (si se'm permet la simplificació).

I per part del món polític:

- L'estructura piramidal dels partits.
- La necessitat de fabricar imatges electorals, i molt especialment fer dels líders unes icones de consum.
- Les dificultats de supervivència que tenen els perdedors en el marc d'una cultura de la butaca eterna.
- L'allunyament de moviments socials de base o la progressiva dissolució d'aquests moviments (deguda a la crisi de valors).

Aquest conjunt de factors acaba determinant el tractament de la política que fan els mitjans, amb fenòmens tan fàcils d'observar com l'ex-

tensió dels espais polítics en detriment dels espais dedicats a afers d'interès social. O la tendència a deixar-se portar pel fenomen del declaracionisme. O, simplement, la inconsistència i la sinuositat de les línies informatives.

I a tot això, tornem a la relació entre polítics i periodistes.

La suposada relació d'adversaris es difumina.

La percepció social predominant és que polítics i periodistes operen al mateix bàndol.

O, com a mínim, que hi ha entre ells una simbiosi, una retroalimentació.

Segons qui ho veu (ara torno a referir-me a les entrevistes de Cruaynes), els polítics necessiten més dels mitjans (per a millorar la seva imatge i fer arribar el seu missatge) o els mitjans necessiten més els polítics (per a rebre subvencions, freqüències de ràdio i televisió o informació en forma de «filtracions» per a omplir de contingut els seus programes).

Algunes pistes sobre què es pot fer

Recomanacions?

És clar: depèn de si es creu o no es creu en l'opció de la democràcia deliberativa.

Si s'està per la de la competència, ja podem plegar i afanyar-nos a alimentar la maquinària.

Però en el primer cas, en el de la bona fe... (que era també el dels reunits al seminari), aquella pregunta clàssica: què fer?

Com que sé que no em puc estendre més, em limitaré a apuntar algunes idees:

— Redefinició del concepte de servei públic. Hem passat molts anys defensant l'existència i el paper dels mitjans públics. Jo crec que, a hores d'ara, ja està més que cantada la seva davallada, imparabile. Potser hauríem de desplaçar les energies a defensar més aviat la idea de servei públic, que, òbviament, hauria d'implicar igualment els mitjans privats. M'agradaria esplaïar-me més sobre aquest punt, i justificar les dues afirmacions que acabo de fer, però ara no pot ser.

— Rediscussió del grau de regulació que volem del sistema de mitjans. La millor llei de premsa és la que no existeix? Aquesta frase ha passat de moda. Ara, alguns dels qui més l'havien pronunciat demanen regulació, regulació i regulació. Però potser no hauríem de passar-nos de rosca, oi? On està el punt ideal d'equilibri?

— Revisió de les formes de tractament de la política als mitjans, pel que fa a gèneres, pel que fa a formats...

— Revisió de les regles del joc (si és que es decideix que n'hi ha d' haver) respecte a la informació electoral, dins i fora dels temps de campanya.

— Reformulació de quins i com han de ser els límits entre la informació i l'opinió. Podem continuar defensant l'objectivitat? De quina manera? Amb quins artificis retòrics l'hem de protegir? Tenia raó Pasqual Maragall?

— Restabliment d'una relació sana (no macada, ni menys encara podrida) entre els periodistes i els polítics en la mesura que són fonts informatives.

— Reversió de les males pràctiques informatives iniciades per alguns partits o des de la mateixa administració (com ara rodes de premsa sense preguntes, mítings sense accés...).

Alguns d'aquests darrers punts els he dit a títol personal. Però n'hi ha uns quants que no m'estranyaria que fossin també les conclusions del seminari, encara inacabat, a què m'he estat referint intermitentment. Com us deia, feina d'uns quants romàntics benintencionats.